

Crkve reformacijske baštine: strani glazbeni utjecaji, kvaliteta stvaralaštva te društveni utjecaji

Andrej Grozdanov

ORCID: 0009-0000-0904-5094

Organizacija andrejgrozdanov.com

info@andrejgrozdanov.com

UDK: 783:277(497.5)

Kategorija: Izlaganje sa skupa

<https://doi.org/10.32862/k1.20.1.3>

Zaprimljeno: siječanj 2026.

Sažetak

U ovome članku razmatra se uloga glazbe unutar crkava reformacijske baštine u Republici Hrvatskoj kroz tri tematska područja: strane glazbene utjecaje, kvalitetu glazbenog stvaralaštva te njegov društveni doseg. Posebna se pozornost posvećuje povijesnom razvoju suvremene kršćanske glazbe, osobito utjecajima stranih izvođača i organizacija od druge polovice 20. stoljeća do danas te njihovoj ulozi u oblikovanju lokalne glazbene prakse. Rad se temelji na analitičkom pregledu dostupnih izvora, kao i na autorovim dugogodišnjim praktičnim iskustvima u glazbenom i koncertnom djelovanju unutar različitih denominacijskih konteksta. U drugom dijelu naglašava se važnost izvrsnosti kao ključnog čimbenika kulturnog utjecaja, uz kritički osvrt na izazove vezane uz produkciju, institucionalnu vidljivost i sustavnu podršku glazbenicima. U završnom dijelu razmatra se društveni potencijal crkvene glazbe kao sredstva komunikacije teoloških vrijednosti u javnom prostoru. Zaključno se ističe potreba za strateškim, interdisciplinarnim i dugoročnim pristupom glazbenom stvaralaštvu kako bi se ostvario njegov puni duhovni i društveni učinak.

Ključne riječi: crkve reformacijske baštine; kršćanska glazba; strani glazbeni utjecaji; kvaliteta glazbenog stvaralaštva; worship glazba; društveni utjecaj glazbe; kulturna vidljivost

Ovaj rad je dostupan u otvorenom pristupu sukladno s licencijom Creative Commons Imenovanje 4.0 Međunarodna (CC BY 4.0).

Uvod

U ovom radu obrađuje se tema strukturirana kroz tri podnaslova, od kojih se svaki razmatra zasebno. Uz osvrt na postojeće stanje, poseban se naglasak stavlja na neiskorištene mogućnosti za sustavnije i vidljivije predstavljanje glazbenog stvaralaštva unutar crkava, u kontekstu suvremenih povijesnih i tehnoloških okolnosti koje pružaju iznimne prilike za takvo djelovanje. Analiza se djelomično oslanja na iskustva autora stečena kroz dugogodišnje sudjelovanje u razvoju crkvene glazbe, kao i na empirijske uvide proizašle iz brojnih koncertnih aktivnosti i suradnji unutar različitih denominacijskih okvira na području Republike Hrvatske (oko 100 održanih koncerata i gostovanja godišnje). Ti uvidi koriste se kao ilustrativni i kontekstualni doprinosi širem razmatranju iznesenih tema.

1. Strani glazbeni utjecaji

80-e godine prošlog stoljeća bile su plodno tlo vanjskoga glazbenog utjecaja na naše područje. Kao komunistička zemlja, posebno interesantna za zapadne demokracije i pritom otvorena komunistička zemlja, svjedočili smo nemalom utjecaju stranih kršćanskih glazbenika na naše stvaralaštvo. Bilo posjetima poznatijih grupa kao što su Continental Singers ili manje poznatijih grupa kao što su Anno Domini, ili putem snimanja glazbenog materijala u vanjskim studijima naših izvođača. Posebno se tu ističe studio Wetzlar koji je dao glazbenu podlogu mnogim pločama i kasetama naših pjevača, recept koji je dugo funkcionirao, pa do situacije da su Šveđanke Suzie i Debbie Sandstrom snimile album na naučenom hrvatsko-srpskom jeziku samo za izvedene pjesme, a koji je snimljen u Costa Mesi, Californiji, USA u crkvi Calvary Chapel koristeći njihove glazbenike i dajući time zapadni zvuk.

Početak rata u Hrvatskoj broj dolazaka znatno se smanjio. Pritom skupina Anno Domini i dalje zadržava vjernost ovom području u čijem dovođenju vrijedno sudjeluje Branko Kovačević. Smirivanjem ratnih operacija i prestankom rata ponovno dolaze glazbene skupine i pojedinci po misijskom nalogu vanjskih organizacija, kojima je dolazak plaćen, čime omogućuju lokalnim crkvama besplatan glazbeni program. Jedno od najznačajnijih imena u tom razdoblju koje je kročilo na ovo područje je Bob Fitts, pjevač i skladatelj, koji djeluje pod moćnom izdavačkom kućom tog vremena Integrity's Hosanna Music, koji 1995./96. u Crikvenici drži seminar za kršćanske glazbenike. Njegove se pjesme i danas pjevaju u crkvama reformacijske baštine, kao što je: „Da, to je dan koji stvori Bog“ te pjesma koja je tek sada postala veliki hit na duhovnim obnovama Katoličke Crkve: „On dolazi da spasi vas“, 30 godina nakon što je napisana. Gledano iz ove pozicije njegov dolazak nije u potpunosti iskorišten s obzirom na njegov značaj i utjecaj u tadašnjem *worship* pokretu u začetku. Sa susreta u Crikvenici ostala je

tamo napisana pjesma, izašla u pjesmarici *Živa Voda*: „Dobro je slaviti Boga“, gdje je odabirom Psalma htio pokazati kako se može napisati originalna pjesma na nacionalnom jeziku.

Ovdje se valja osvrnuti na praksu dolaska unaprijed financiranih grupa i pojedinaca koje su dovodile strane misijske organizacije. Iako je takav pristup financijski rasteretio lokalne crkve, s vremenom je doveo do određene tromosti, smanjene pronicljivosti i, može se reći, pasivnosti u organizaciji tih događaja. Posljedično, posjećenost je bila skromna, a publiku su uglavnom činili članovi lokalnih zajednica. U tom razdoblju dolazi i bend TVB, pod okriljem organizacije Youth for Christ – podružnica Engleska, jedne od vodećih svjetskih misijskih organizacija za mlade koju je osnovao Billy Graham. Glazba je bila njihovo primarno sredstvo rada, prepoznajući njezinu snažnu privlačnost među mladima. Iako je osnovna djelatnost benda u Engleskoj bila nastupanje u školama, gdje su izvodili popularne pjesme s radijskih top-lista s izraženom vrijednosnom i duhovnom porukom koja je vodila prema evanđelju, njihovi su nastupi u Hrvatskoj također bili organizirani kroz lokalne crkvene zajednice. Kasnije su članovi benda sudjelovali u stvaranju albuma „Čekamo“ (1998.), u suradnji s članovima crkve u Rijeci.

Pravi i trajniji dolazak globalno poznatih kršćanskih grupa na ovo područje počinje osnutkom Bono Recordsa 2006. godine, kada se na poziv gvardijana Franjevačkog samostana u Osijeku, koji ne poznaje ni engleski jezik ni suvremene glazbene stilove, ali silno želi učiniti nešto za mlade, dovode grupe Delirious? i Oslo Gospel Choir. Budući da se radilo o vrlo velikim financijskim rizicima i izdacima, osjetila su morala biti naoštrena i primijenjena su sva pravila organizacije jednoga glazbenog događaja kao što su: pravilan odabir datuma, po mogućnosti oko vjerskih blagdana kada su ljudi više otvoreni duhovnim sadržajima, do uključenja lokalnih i nacionalnih medija te poštivanja svake institucije u RH kojoj je svojstveno kršćansko glazbeno područje, ma iz koje pozadine dolazile. Strategija da se dovede tada najpoznatiji bend kršćanske glazbe na svijetu i time stavi Hrvatsku na mapu globalnih zbivanja, engleski Delirious?, nije mogla biti ostvarena bez dodatnog promišljanja jer još tada njihovih albuma vrlo progresivne glazbe u Hrvatskoj nije bilo i ljudi ih nisu dovoljno poznavali. Zbog toga se posegnulo za onim što je blisko hrvatskom čovjeku i što bolje razumije, a to je zbarsko pjevanje. Zbog toga je Bono Records pozvao iste večeri i najpoznatiji bjelački gospel zbor u Europi, Oslo Gospel Choir, na koji su ljudi zapravo i došli te napunili Sportsku dvoranu Zrinjevac u Osijeku iako je Delirious? tada, a i sada, mnogo veće ime. Upravo ti strateški potezi čine neki događaj uspješnim ili ne.

Godine 2007. također u Osijek dolazi pak najpoznatiji crnački gospel zbor u Europi, London Community Gospel Choir, nakon čijeg dolaska interes za njih pokazuje Gibonni s kojima ga spajam i nastaju nezaboravni trenuci zajedničkih nastupa u arenama u regiji. Svake godine Bono Records organizira dolazak jednoga većeg imena kao što su: Hillsong, Matt Redman, Martin Smith, Parachute

band i zadnje, prvi put u povijesti pulske Arene, večeri slavljenja s Mattom Mahe-rom i Hillsong Unitedom uz domaća imena koja se redovito pojavljuju na kršćan-skim glazbenim događanjima. Da završim s bitnom činjenicom, na te koncerte dolaze razni pojedinci s kupljenim kartama, tada anonimni pojedinci, a sada vodeći hrvatski kršćanski glazbenici kao što su: grupa Emanuel, Božja pobjeda i mnogi drugi koji svi redom priznaju da je upravo prisustvo na tim događajima odredilo njihov poziv. Na taj je način djelovanje Bono Recordsa trajno ostavilo traga na danas pune trgove i arene zvucima pjesama slavljenja Gospodina.

Danas najveći festival kršćanske glazbe u Europi Big Church Day Out vodi upravo klavijaturist skupine Delirious?, a u osobnom kontaktu iznio mi je način razmišljanja engleskih crkava u vezi s glazbom i mladima: na njihovom odboru nije pitanje hoće li ići u financijski minus ove godine, već koliko će ići, znajući da zahvaljujući onome što danas ponude, plodove će ugledati za deset godina u svojim crkvama i društvu. Upravo se to dogodilo i na hrvatskim nastupima vrsnih glazbenika. Želim ohrabriti sve utjecajne pojedince ovdje da se ne boje kročiti tim putem. Pjesme tih autora izvedene su na stadionima i u sportskim dvoranama katoličkih okupljanja čime se pokazuje koliko su prihvaćene i kolika im je plat-forma dana.

Inače, kao zanimljivu činjenicu ističem da je najveći utjecaj strane kršćan-ske glazbe evanđeoskih kršćana učinjen davne 1968., kada je izdana ploča grupe Žeteoci koju su činila četiri bogoslova.¹ Ta je ploča druga po redu štampana ploča u komunističkoj Jugoslaviji u sklopu Jugotona, prva je Grupe 220. Na ploči Žeteoca našle su mjesto pjesme: „Kakav prijatelj je Isus“ i „Sretna sigurnost“ koje su upravo oni pogurali na današnje skupove, a ne bendovi crkava reformacijske baštine.

2. Kvaliteta stvaralaštva

Što se tiče kvalitete glazbenog stvaralaštva, maksima koje se valja pridržavati glasi: „Kultura se mijenja isključivo izvrsnošću“. U tom je kontekstu vidljivo da su mnoga izdanja nastala unutar naših crkvenih zajednica ostala na razini polu-proizvoda, pri čemu je nerijetko stradala jedna ili više ključnih sastavnica – od tehničke i tonske kvalitete snimke, preko vizualnog identiteta izdanja do izo-stanka sustavne promocije.² Tome se dodatno pridružuje i nedovoljno poštivanje relevantnoga institucionalnog okvira Republike Hrvatske, poput neprijavlivanja

1 <https://www.discogs.com/master/512262-%C5%BDeteoci-To-Nije-Tajna>.

2 90-ih godina valja istaknuti sjajan primjer sisačkog kantautora Danka Tomanića koji okuplja članove tadašnjeg benda pjevačice Tajči i snima, za tadašnje i naše prilike, uistinu slušljiv album Getsemani iz 1990. koji producira Muc Softić.

autorskih djela ZAMP-u ili izostanka prijave albuma za uvrštavanje u službene kataloge hrvatskih glazbenih izdanja, čime se vlastito stvaralaštvo nepotrebno isključuje iz širega kulturnog i društvenog prostora.

Stav da je trenutna snimka tek privremeno rješenje, uz uvjerenje da „jednom, kada bude više sredstava, napraviti će se ona prava“ nije dobar. Jer, u praksi, to se rijetko događa. Upravo zato važno je glazbenike poticati da svjesno pristupe snimanju, imajući na umu da će ono što nastane ostati trajno zabilježeno. Snimljeni materijal postaje dio njihove priče, a jednom zatvoreno poglavlje više se ne može iznova pisati. Ondje gdje postoji kvaliteta, denominacijska pozadina gubi važnost, a autor biva prepoznat kao sukreator kulturnog prostora. To mogu potvrditi iz vlastita iskustva gdje su moji albumi s pjesmama reformacijske baštine sedam puta bili nominirani za prestižnu nagradu Porin, od kojih su dva i dobila tu nagradu i to u konkurenciji albuma Uskrsfesta, najstarijeg festivala kršćanske glazbe u Hrvatskoj i Progledaj srcem live! Dakle, nitko ne može reći da bi naša izdanja bila na bilo koji način podcijenjena u našem društvu zbog denominacijskog predznaka. Učini kvalitetno i gledaj što će sve uslijediti. Dobivanje Porina nije me učinilo financijski ništa boljim, ali je na preko 50 radijskih postaja u Hrvatskoj dano vrijeme i platforma da govorim o našoj glazbenoj baštini.

Kultura se mijenja isključivo izvrsnošću. U našoj teološkoj osnovi izvrsnost nije strana, na to nas pozivaju i Stari i Novi zavjet, protestanti slove kao ljudi napredna svjetonazora, radišni i vrijedni te nema razloga da naša glazbena izdanja ne budu takva. Ujedno, kvalitetne pjesme skladatelja iz naših crkava nalaze mjesto na velikim okupljanjima i time određuju teologiju masa. Pjesma „Duše sveti dobrodošao“ autora Brune Lincendera, nekada člana Riječi Života, jedan je takav primjer kada se ta pjesma zapjevala u prepunoj Areni Zagreb. Denominacijski veo pada, nastupilo je vrijeme mogućnosti.

U posljednje vrijeme uočava se povećan interes za glazbeno obrazovanje i djelovanje među članovima crkava reformacijske baštine. Sve veći broj mladih upisuje i završava prestižne domaće i inozemne glazbene institucije, a unutar gotovo svake denominacije prisutni su obrazovani i glazbeno nadareni pojedinci. Time je na razini osobne kompetencije ostvaren značajan napredak. Međutim, postoji li sustavna institucionalna podrška koja bi omogućila vidljiviju i održiviju platformu za njihovo javno djelovanje? Glazbena izdanja koja nastaju unutar crkvenih zajednica rijetko se prijavljuju relevantnim kulturnim i medijskim institucijama te u pravilu ostaju ograničena na lokalni crkveni kontekst, s minimalnom prisutnošću u širem javnom prostoru. Istodobno, potencijal za korištenje međunarodnih kanala distribucije i suradnje ostaje nedovoljno iskorišten. U tom se smislu može primijetiti da su ranija razdoblja crkvenoga glazbenog stvaralaštva, osobito tijekom 1980-ih godina, u većoj mjeri slijedila standarde glazbene produkcije i distribucije nego što je to često slučaj u suvremenom kontekstu.

Kvalitetni glazbenici u našim crkvama na raspolaganju su, imaju osjećaj misije i poziva kod stvaranja tih albuma. Pozitivan je primjer involviranje kvalitetnih glazbenika na albumima Ivana Špićaka, uključivanje produkcijskih profesionalaca na albumima Vlade Hoblaja, pažnja na svaki element izdanja koje ostaje zauvijek, October Light koji je svojom kvalitetom izašao izvan okvira naše države, što je i najveći pokazatelj kvalitete. Crkveni savezi u velikoj mjeri ovdje mogu dati poticaj već spremnim pojedincima kako bi našu baštinu predstavili našem narodu u što bolje svjetlu.

Tijekom vremena uočljive su značajne promjene u području duhovne glazbe i njezine uloge unutar crkvenog života. U Katoličkoj Crkvi sve je češća praksa da istaknuti govornici djeluju u suradnji s glazbenim sastavima koji ih redovito prate, čime se tim sastavima osigurava kontinuitet djelovanja i vidljivost. Takav model, koji povezuje kvalitetno govorništvo i glazbenu pratnju, pokazao se osobito privlačnim mladima. U urbanim sredinama, poput Zagreba, redovita okupljanja tijekom radnog tjedna privlače velik broj mladih ljudi upravo oko te jednostavne, ali učinkovite strukture. Kombinacija jasne poruke i kvalitetne glazbene izvedbe prepoznata je kao relevantan i održiv oblik pastoralnoga i kulturnog djelovanja. Prema internom istraživanju provedenom unutar katoličkih krugova u vezi s duhovnom glazbom u Republici Hrvatskoj, album „Kao ruža” grupe Kristina, objavljen 2008. godine u izdanju C/works (Švicarska) i Bono Recordsa, navodi se kao jedno od začetnih djela suvremene *worship* glazbe u hrvatskom kontekstu. Album je nastao zahvaljujući entuzijazmu pojedinaca iz jedne crkvene zajednice te je ostavio zamjetan utjecaj na kulturni prostor, poštujući pritom ključne elemente profesionalne glazbene produkcije, uključujući odabir pjesama u skladu s tadašnjim glazbenim kontekstom, kvalitetnu produkciju i vizualni identitet izdanja. Na tom su se tragu razvijale i brojne druge glazbene inicijative i sastavi, oblikujući daljnji razvoj duhovne glazbe u Hrvatskoj.

Teološki naglasci i eklesiološke prakse pojedinih crkvenih zajednica imaju značajan utjecaj na glazbenu praksu njihovih članova. U tom se kontekstu može uočiti da naglašena nenametljivost i fokus na lokalnu zajednicu, karakteristični za Kristove crkve, često rezultiraju glazbenicima koji su zadovoljni djelovanjem unutar vlastita crkvenog okruženja, uz ograničenu prisutnost u širem javnom prostoru. S druge strane, izražena revnost i misijsko usmjerenje pentekostalnih zajednica potiču snažan angažman pojedinaca u glazbenoj službi iako se u pojedinim slučajevima nedostatak formalne glazbene naobrazbe pokazuje ograničavajućim čimbenikom za dugotrajniji ili šire prepoznat javni glazbeni doseg. U baptističkim zajednicama, pak, često se susreće naglasak na osobnoj disciplini i sustavnom radu, što rezultira glazbeno obrazovanim pojedincima; međutim, slabija usmjerenost prema kulturnom i društvenom kontekstu izvan crkvenih struktura može umanjiti njihovu vidljivost i misijski potencijal u javnom prostoru. Ove razlike ukazuju na složen odnos između teologije, crkvene prakse i glazbenog djelovanja

te otvaraju prostor za promišljanje o integriranom pristupu koji bi povezao teološku dubinu, glazbenu kompetenciju i društvenu relevantnost.

3. Društveni utjecaj

Kada pitate građanina Republike Hrvatske što mu prvo padne na pamet na spomen riječi baptist, redovito će vam odgovoriti da je vidio neki zbor Baptističke crkve u nekom filmu. Pritom nemamo ni jedan zbor iz baptističke pozadine koji je izvršio značajniji društveni utjecaj i zasjeo na val percepcije običnoga hrvatskoga građanina. To su učinili zborovi Agape iz Adventističke crkve, koji redovito pojavno nastupaju u talent showovima te svoje obljetnice obilježavaju u redovito rasprodanoj Koncertnoj dvorani Vatroslava Lisinskog gdje im često gosti budu glazbenici iz estradnog svijeta i zborovi: Izvor i Vis Mihovil.

Pentekostalni pokret u svijetu je pomeo svijet suvremenom kršćanskom glazbom. 50 000 ljudi na stadionu Maksimir pjevalo je pjesme proizašle iz tih zajednica, koje su činile 80 posto repertoara toga značajnog događaja u povijesti Republike Hrvatske,³ a s druge strane nemamo ni jedan band iz pentekostalnih crkava u našoj zemlji koji bi na tom valu vlastite denominacije zarazio hrvatsku religijsku scenu. To su učinili bendovi kao što su: Božja pobjeda, Emanuel, sestre Husar ili pak sestre Halužan. Naravno, glazba ne poznaje i ne bi trebala poznavati granica. Stavljanje denominacijskog predznaka ispred glazbenog djela antiteza je pojmu glazbe. No pitanje koje visi u zraku je, jesmo li mogli bolje? Evo nekoliko konstatacija i nekoliko pitanja.

- Brojni stručnjaci u području vjeronaučnoga i crkvenog odgoja, osobito unutar Katoličke Crkve, ističu važnost i pedagošku vrijednost nedjeljne škole te sustavnog pristupa odgoju djece u crkvama reformacijske baštine. Unatoč tome, uočava se nedostatak glazbenih izdanja koja bi na cjelovit način objedinjavala pjesme namijenjene radu s djecom u tim zajednicama, uz istodobno uključivanje glazbeno osposobljenih članova crkava, kojih u tim sredinama nesumnjivo ima.
- Već spomenuta percepcija protestantskih crkava kao raspjevanih zborova iz nekoga američkog filma dio je opće kulture u narodu. Imamo li mi ijedan značajan zborni album na kojem bismo uključili ponajbolje glasove iz naših crkava, zajedno s instrumentalistima za koje smo već ustvrdili da postoje u našim crkvama, od Jurice Lazara iz Kristove crkve, nekadašnjeg člana Orkestra oružanih snaga Republike Hrvatske, braću Kovačević iz Baptističke crkve, članove Gibonijeva benda, braćni par Skračić iz Kršćanskog centra Šibenik, *jazz* i *fusion* glazbenike obraćene već nekoliko godina, Petru

3 Odnosi se na šesti koncert „Progledaj srcem“ koji se održao 4. lipnja 2022. godine na zagrebačkom Stadionu Maksimir.

Mikulić i Ivana Špoljarića iz Pentekostalne crkve, školovanih u kršćanskoj glazbi u Engleskoj i Hrvatskoj, sve bolje glazbenike iz CCE-a, do zborovoda Petre Horvat, Nade Matošević, nekadašnje intendantice HNK-a Ivan plemeniti Zajc u Rijeci, pijanistice Kristine Bjelopavlović Cesar i mnogih, mnogih drugih koji jednako tako zavređuju spomen.

Društveni bi utjecaj vjerske glazbe bio znatno snažniji kada bi bio vođen jasno artikuliranom zajedničkom vizijom, a ne isključivo individualnim inicijativama i osobnim stremljenjima. Glazba se često opisuje kao jedna od najutjecajnijih umjetničkih formi, budući da snažno prožima svakodnevni život pojedinca i omogućuje brz prijenos poruka i vrijednosti. U tom smislu postoji značajan potencijal da crkve reformacijske baštine sustavnije i vidljivije predstave svoja teološka uvjerenja kroz glazbeni izričaj, oslanjajući se na kompetentne pojedince i kvalitetnu produkciju. U suvremenom kontekstu, obilježenom razvojem digitalnih medija, glazbeni sadržaji nastali unutar crkvenih zajednica već pronalaze put do šire publike, često izvan institucionalnih okvira u kojima su nastali. Stoga se nameće potreba za svjesnim i aktivnim uključivanjem crkava u oblikovanje kulturnoga i teološkog diskursa društva, osobito kroz glazbu kao medij koji može pridonijeti razumijevanju vjerske baštine i imati dugoročan utjecaj na formiranje identiteta budućih naraštaja.

U okolnostima u kojima crkve reformacijske baštine u Hrvatskoj nemaju vlastite radijske ili televizijske postaje, važno je strateški koristiti postojeće medijske kanale koji su otvoreni za emitiranje kršćanske glazbe. U tom kontekstu, u hrvatskom medijskom prostoru ističu se Hrvatski katolički radio, Radio Marija i Laudato TV kao rijetki mediji koji u svom redovitom programu sustavno emitiraju takav sadržaj. Suradnja s navedenim medijima predstavlja jednu od rijetkih mogućnosti za dugoročnu prisutnost kršćanske glazbe u javnom eteru. Za razliku od toga, ostali, osobito lokalni mediji, uglavnom nude jednokratno predstavljanje albuma ili kratku emisiju, bez kontinuiranog emitiranja glazbenog sadržaja. U suvremenom medijskom okruženju, obilježenom brzom produkcijom i stalnim protokom informacija, izostanak proaktivnog pristupa rezultira smanjenom vidljivošću i utjecajem. Stoga se može zaključiti da je nužno sustavno i odgovorno koristiti dostupne medijske platforme kako bi se postojeći kulturni i duhovni sadržaji učinili dostupnima široj javnosti, u skladu s njihovom izvornom svrhom dijeljenja i komunikacije.

Zaključak

Analiza stranih glazbenih utjecaja, kvalitete stvaralaštva i društvenog dosega duhovne glazbe unutar crkava reformacijske baštine u Hrvatskoj pokazuje da je potencijal koji postoji znatan, ali i dalje nedovoljno sustavno iskorišten. Povijesni primjeri jasno svjedoče kako su strateški promišljeni potezi, ulaganje u izvrsnost

te otvorenost prema širem kulturnom prostoru donosili trajne plodove, kako unutar crkvenih zajednica tako i u društvu u cjelini. Istodobno, brojni suvremeni izazovi – od fragmentiranosti inicijativa, nedostatka institucionalne podrške do neujednačene kvalitete produkcije i slabe medijske prisutnosti – ukazuju na potrebu za zrelijim, odgovornijim i dugoročnijim pristupom glazbenom stvaralaštvu kao relevantnom obliku teološkoga i kulturnog svjedočanstva.

U vremenu u kojem su tehničke, obrazovne i komunikacijske mogućnosti veće nego ikada izostanak jasne vizije i zajedničke strategije predstavlja propuštenu priliku. Glazba, kao snažan nositelj poruke i oblikovatelj identiteta, može biti most između crkve i društva, ali samo ako joj se pristupa s ozbiljnošću, profesionalnošću i sviješću o njezinu dugoročnom utjecaju. Potrebno je stoga ohrabriti suradnju među denominacijama, povezivanje glazbene izvrsnosti s teološkom dubinom te aktivno korištenje postojećih medijskih i kulturnih platformi. Takav integrirani pristup ne bi samo unaprijedio vidljivost glazbenog stvaralaštva crkava reformacijske baštine nego bi pridonio i oblikovanju zdravijega, otvorenijeg i duhovno osjetljivijeg kulturnog prostora u hrvatskom društvu.

Andrej Grozdanov

Churches of the Reformation Heritage: Foreign Musical Influences, Quality of Creative Output, and Social Influences

Abstract

This article considers the role of music in the churches of the Reformation heritage in the Republic of Croatia through three thematic areas: foreign musical influences, the quality of local musical creative output, and its broader social resonance. Particular attention is devoted to the historical evolution of contemporary Christian music, especially the impact of foreign performers and organizations from the mid-twentieth century to the present, and their role in shaping the local musical practices. The work is based on an analytical reading of available sources, as well as the author's extensive practical experience in the area of music in general and concert work in particular within different denominational contexts. The second part underscores the importance of excellence as a key factor of cultural influence, combined with a critical examination of challenges related to production, institutional visibility, and systemic support of musicians. The final section reflects on the social potential of church music as a means of communication of theological values in the public sphere. In conclusion, the article argues that there is a need for a strategic, interdisciplinary, and long-term approach to musical creativity to achieve a full spiritual and social effect.